

Από το «Φροντιστήριο των ελληνικών γραμμάτων» στη Βιβλιοθήκη της Δημητσάνας

Ανέστης Σίτας

Δημοσιευμένο στο: «Η Βιβλιοθήκη του Σχολείου», τευχ. 2 (Μάιος 2001), σσ. 28-31)

Μετά τη Βιβλιοθήκη της Ζαγοράς που παρουσιάστηκε στο πρώτο τεύχος του περιοδικού, συνεχίζουμε την παρουσίαση ιστορικών σχολικών βιβλιοθηκών με τη Βιβλιοθήκη της Σχολής της Δημητσάνας που αποτέλεσε τον πυρήνα της σημερινής Δημόσιας Βιβλιοθήκης Δημητσάνας. Η «Σχολή Δημητσάνης» παρουσιάζεται σαν διάδοχος κατάσταση του σχολείου που λειτουργούσε στη Μονή Φιλοσόφου στη Γορτυνία της Αρκαδίας. Αναφέρεται και ως «Ελληνίδων Μουσών Καταγώγιον» (Ταχτικός, 1937, σ.1), «Φροντιστήριο των Ελληνικών Γραμμάτων» (Κορομηλάς, 1961, σ.132) και «Σχολή Ελληνικών Μαθημάτων» (Γριτσόπουλος, 1962 σ.36, 11*).

Η ίδρυσή της οφείλεται στον έμπορο Γεώργιο Γούνα ο οποίος καταγόταν από τη Δημητσάνα αλλά ζούσε στη Σμύρνη. Ο Γ. Γούνας επέστρεψε στην πατρίδα του το 1764 μαζί με τον συμπατριώτη του Ασημάκη Λεονάρδο. Εφόσον πρώτα έγιναν μοναχοί, πήραν τα ονόματα Γεράσιμος και Αγάπιος αντίστοιχα. Ο Γεράσιμος Γούνας και ο Αγάπιος Λεονάρδος ήταν οι πρώτοι δάσκαλοι που δίδαξαν στην σχολή και για την δημιουργία της διέθεσαν ολόκληρες τις περιουσίες τους.

Αμέσως μετά την επιστροφή τους από τη Σμύρνη άρχισε η λειτουργία της σχολής. Στην αρχή στεγαζόταν σε ένα νοικιασμένο κτίριο, αλλά ο αυξανόμενος αριθμός των μαθητών της οδήγησε στην ανάγκη για άμεση ανέγερση νέου κτιρίου χωρητικότητας 300 μαθητών. Το 1769 ο Α. Λεονάρδος πήγε στη Σμύρνη όπου άρχισε έρανο μεταξύ των συμπατριωτών του για να συλλέξει χρήματα για την αποπεράτωσή της. Την ίδια χρονιά η σχολή με ειδικό συγίλιο έγινε πατριαρχική και σταυροπηγιακή, δηλαδή τέθηκε υπό την άμεση προστασία του Πατριαρχείου. Το 1873 το σιγίλιο αυτό επαναλήφθηκε και επιβεβαιώθηκε.

Η βιβλιοθήκη της σχολής δημιουργήθηκε ταυτόχρονα με την ίδρυσή της, αφού μεταφέρθηκαν σ' αυτή τα βιβλία από το σχολείο της Μονής Φιλοσόφου. Στα βιβλία αυτά προστέθηκαν όσα είχαν συλλέξει και έφεραν μαζί τους ο Γούνας και ο Λεονάρδος. Το 1769 η σχολή λειτουργούσε στο νέο της κτίριο. Λίγους μήνες όμως αργότερα, το 1770, σταμάτησαν τα έργα και η σχολή έκλεισε εξαιτίας των Ορλοφικών, δηλαδή της εξέγερσης εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που υποκινήθηκε από την Αικατερίνη Β' της Ρωσίας. Όπως φαίνεται στον κτιτορικό κώδικα της Σχολής που συντάχθηκε από τον Γ. Γούνα το 1779, κατά την διάρκεια των Ορλοφικών συνέβησαν εκτεταμένες φθορές στη σχολή και η βιβλιοθήκη έχασε πολλά από τα βιβλία της.

Από το 1770 ο Λεονάρδος είχε φύγει από τη Δημητσάνα και επέστρεψε πάλι το 1779 για να ανακαινίσει τη σχολή, εγκαινιάζοντας έτσι τη δεύτερη περίοδο της λειτουργίας της. Ταυτόχρονα με την επαναλειτουργία της σχολής άρχισε η ανασυγκρότηση και της βιβλιοθήκης της, αποκτώντας ιδιαίτερο χώρο για τη στέγασή της. Στα λίγα βιβλία που είχαν διασωθεί προστέθηκαν αυτά που έστειλε από την Τεργέστη ο Άνθιμος Καρακάλος και τα βιβλία της βιβλιοθήκης του Δημητσανίτη

Αθανάσιου Ρουσόπουλου, που το 1780 της κληροδότησε ολόκληρη τη βιβλιοθήκη του.

Ο Α. Λεονάρδος έφυγε πάλι από τη Δημητσάνα το 1781 και ανέθεσε τη διεύθυνση της σχολής στον μοναχό Αγάπιο Παπαδόπουλο, που το κοσμικό του όνομα ήταν Αντώνιος Παπαδόπουλος (ή Αντωνόπουλος). Ο Αγάπιος Αντωνόπουλος διηύθυνε και δίδαξε στη σχολή για 32 χρόνια, από το 1781 ως το 1812, προσπαθώντας να προμηθεύσει δωρεάν στον κάθε μαθητή το προσωπικό του βιβλίο. Τα χρόνια αυτά ήταν και τα κυριότερα για τη σχολή στη διάρκεια των οποίων απέκτησε και τη μεγαλύτερη φήμη της.

Εν τω μεταξύ το 1796 η σχολή απέκτησε και ένα παράρτημα όπου λειτουργούσε το «Σχολείο των κοινών μαθημάτων». Επίσης το 1828 στον περίβολο της παλιάς σχολής είχε αρχίσει η ανέγερση νέου αλληλοδιδασκτικού σχολείου, που όμως έμεινε ημιτελές. Την εποχή αυτή φοιτούσαν κατά τον Τ. Κανδηλώρο 300 (Κανδηλώρος, 1897, σ.17) και κατά τον Τ. Γριτσόπουλο περίπου 150 μαθητές (Γριτσόπουλος, 1962, σ.40, 175). Σύμφωνα πάντως με τον επίτροπο της σχολής Μ. Οικονόμου, κατά το 1829 φοιτούσαν 200 μαθητές (Γριτσόπουλος, 1962, σ.53).

Ο Α. Λεονάρδος επέστρεψε για τρίτη φορά το 1812 και ανέλαβε πάλι τη διεύθυνση της σχολής μέχρι το 1815 που πέθανε. Κατά τη διάρκεια της απουσίας του μεταξύ 1781 και 1815, φρόντισε να συλλέξει αρκετά βιβλία για τη βιβλιοθήκη της, που με τη βοήθεια των βιβλίων που στέλνανε οι Δημητσανίτες της διασποράς, την περίοδο πριν την επανάσταση, έφτασε να αριθμεί περίπου 5000 τόμους. Στη βιβλιοθήκη προσέφεραν βιβλία εκτός των άλλων Δημητσανιτών, ο Παλαιών Πατρών Γερμανός και ο Πατριάρχης Γρηγόριο ο Ε΄.

Η τρίτη περίοδος της λειτουργίας της Σχολής αρχίζει το 1816, όταν αφού πλέον είχε αρχίσει η παρακμή της, αποφασίστηκε η συνένωσή της με τη Μονή Φιλοσόφου. Έτσι η όλη κατάσταση έφτασε στο ίδιο σημείο από το οποίο είχε ξεκινήσει πριν από 52 χρόνια. Την περίοδο αυτή και μετά τον θάνατο των τριών που είχαν διατελέσει διευθυντές της (Γούνας, Λεονάρδος, Αντωνόπουλος), έφοροι της σχολής διατέλεσαν ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄ και ο Παλαιών Πατρών Γερμανός, που υπήρξαν και μαθητές της.

Όταν άρχισε ο αγώνας της ανεξαρτησίας η βιβλιοθήκη είχε αρκετά βιβλία κλασικών συγγραφέων, πατερικά κείμενα, σπάνιες εκδόσεις, χειρόγραφους κώδικες, λεξικά και χάρτες. Πέρα από τη χρησιμότητά της στους δασκάλους και τους μαθητές, έμελλε να προσφέρει και με έναν διαφορετικό τρόπο στον αγώνα της ανεξαρτησίας. Όταν παρουσιάστηκε έλλειμμα χαρτιού για την παραγωγή φυσιγγιών, κυρίως τα δύο πρώτα χρόνια της επανάστασης, άρχισαν να χρησιμοποιούν τα βιβλία της και έτσι «εθουσιάζοντο τα εγχειρίδια των σπουδών, δια να ελευθερωθεί το έθνος», αφού «ο Θουκυδίδης και ο Όμηρος, ο Δημοσθένης και ο Πίνδαρος, ο Σοφοκλής και ο Αρριανός, ο Ισοκράτης και ο Πολύβιος, ο Ηρόδοτος και ο Τυρταίος παρέσχον τας ενθουσιώδεις σελίδες των» (Κανδηλώρος, 1897, σ.67-68) για τον αγώνα της ανεξαρτησίας. Τελικά διασώθηκαν μόνο 550 τόμοι.

Η βιβλιοθήκη πέρα από τις απώλειες που υπέστη κατά τη διάρκεια της επανάστασης, συνέχιζε να χάνει τα βιβλία της. Το γνωστό χειρόγραφο ευαγγέλιο του 12^{ου} αι, (γνωστό και ως ευαγγέλιο του Βλαχομανόλη) που σύμφωνα με την παράδοση σ' αυτό ορκιζόταν οι φιλικοί, συνεχίζει να βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη χωρίς να έχει ακόμη επιστραφεί. Την περίοδο αμέσως μετά την επανάσταση έγιναν προσπάθειες για την αναστήλωση και αναδιοργάνωση της σχολής και της βιβλιοθήκης της, αφού και τα κτίρια ήταν πλέον κατεστραμμένα. Το 1830 η βιβλιοθήκη αριθμούσε 600 τόμους. Το 1831 για την ανασύσταση της βιβλιοθήκης μετά την καταστροφή της στην διάρκεια της επανάστασης, ο Α. Μουστοξύδης

έστειλε τις εκδόσεις Δούκα (τον Θουκιδίδη και 10 ρήτορες) από την Αποθήκη βιβλίων της Αίγινας, αλλά τον ίδιο χρόνο έστειλε και κατάλογο των βιβλίων που υπήρχαν για επιλογή. Το 1831 η σχολή αντιμετώπιζε τον κίνδυνο να κλείσει και έτσι αποφασίστηκε να της δοθεί κάποια βοήθεια. Πολλοί Δημητσανίτες ανέλαβαν να βοηθήσουν στην συλλογή βιβλίων για την βιβλιοθήκη της. Μεταξύ αυτών ήταν και ο Ευγ. Διογενειδής που προσέφερε ολόκληρη τη βιβλιοθήκη του, ο Δημ. Κοντογόννης που προσέφερε βιβλία Ελλήνων ποιητών και συγγραφέων σε εκδόσεις της Λειψίας και ο Καλλίνικος Καστόρχης.

Το 1834 η σχολή σταμάτησε να λειτουργεί όταν ιδρύθηκε από το ελληνικό κράτος το Δημόσιο Ελληνικό Σχολείο. Από τους σημαντικότερους ευεργέτες των νέων πλέον σχολείων ήταν ο Νικ. Μακρής ο οποίος το 1835 χρηματοδότησε την ανέγερση δύο κτιρίων σε σχέδια του Λ. Καυτατζόγλου, ένα για το Δημοτικό και ένα για το Ελληνικό σχολείο στην ίδια ακριβώς τοποθεσία που υπήρχαν τα υπολείμματα των παλιών κτιρίων της Σχολής Δημητσάνης και κατέθεσε ποσό 13000 δρχ για την συντήρηση της σχολής και της βιβλιοθήκης της. Στο κτίριο του Ελληνικού Σχολείου δημιουργήθηκε ειδική αίθουσα με δική της ξεχωριστή είσοδο από το υπόλοιπο σχολείο, για τη στέγαση της βιβλιοθήκης.

Μετά τη δημιουργία του Γυμνασίου το 1881 και την ένωση των δύο κτιρίων η βιβλιοθήκη στεγάστηκε σε άλλον χώρο μέσα στο ίδιο κτίριο. Συνέχισε να εμπλουτίζεται με δωρεές έως τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο Ευθύμιος Καστόρχης άφησε στη βιβλιοθήκη με την διαθήκη του πάνω από 3000 βιβλία, οι καθηγητές Δ. Παπούλιας και Π. Πουρναράς, ο βιβλιοπώλης Β. Σεκκόπουλος και ο καπνέμπορος Π. Παπαστάθης, ήταν μερικοί απ' αυτούς που βοήθησαν στον εμπλουτισμό της. Ακολούθησε μια μακρά περίοδος μαρασμού και αποδιοργάνωσης της βιβλιοθήκης, ώσπου με την πρωτοβουλία και πάλι του κληροδότηματος Μακρή, κατά την περίοδο 1924-1926, ταξινομήθηκε και ανασυγκροτήθηκε.

Με την υπ' αριθμ. 1543/1901 απόφαση του Πρωτοδικείου Τριπόλεως και την υπ' αριθμ. 264/1905 απόφαση του Εφετείου Ναυπλίου, η βιβλιοθήκη αναγνωρίστηκε ως «Κοινοτική Βιβλιοθήκη της Σχολής Δημητσάνης». Με το Νομοθετικό Διάταγμα 1679/1942 (ΦΕΚ. Α', αρ.φ. 214/7-4-1942, σ. 1279-12) αποτελεί ενιαίο οργανισμό με το Μουσείο Δημητσάνης και το τοπικό Ιστορικό Αρχείο Γορτυνίας. Με τον Νόμο 459/1943 (ΦΕΚ Α', αρ.φ. 257/13-8-1943, σ. 1207-1208) η Βιβλιοθήκη, το Μουσείο και το Αρχείο, καθίστανται ενιαία δημόσια υπηρεσία με το όνομα «Βιβλιοθήκη της Σχολής Δημητσάνης, Μουσείο και Ιστορικών Αρχείων Γορτυνίας». Ο Ν. 459/1943 τροποποιήθηκε από τον Νόμο 337/1976 (ΦΕΚ Α', αρ.φ. 134/3-6-1976, σ 919).

Όσον αφορά το μέγεθος της συλλογής της κατά τα τελευταία χρόνια υπάρχουν διαφορετικές αναφορές. Το 1939 η συλλογή της παρουσιάζεται να έχει 10000 βιβλία (Ταχτικός, 1939, σ.6) Το 1960 η βιβλιοθήκη είχε 15000 βιβλία (Γριτσόπουλος, 1962, σ.74) ενώ εμφανίζεται να έχει 11507 τόμους κατά το έτος 1970 (Κοκκίνης, 1970, σ.158) και στο τέλος της δεκαετίας του '70 εμφανίζεται να έχει 20000 βιβλία (Κοκκίνης, 1981, σ. 213).

Η **Δημόσια Βιβλιοθήκη της Δημητσάνης** σήμερα υπάγεται στο ΥΠΕΠΘ. Έχει 33000 τόμους βιβλίων και 480 τίτλους περιοδικών. (Δημόσια Βιβλιοθήκη Δημητσάνης, Δημητσάνα, τ.κ. 22007, τηλ.-fax: 0795-31219) (http://www.ypepth.gr/tm_bibl/libraries/dimitsana.html, πρόσβαση 30-4-2001)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βογιατζής, Ιερώνυμος. Περί της εν Δημητσάνη βιβλιοθήκης. *Αττικόν Ημερολόγιον (Ειρηναίου Ασωπίου)*, 1867, 75-79.
2. Γριτσόπουλος, Τάσος Αθ. *Σχολή Δημητσάνης*. Εν Αθήναις : [χ.ο], 1962.
3. Δρούλια, Λουκία. Πρώτες δημόσιες βιβλιοθήκες: *Επτά Ημέρες (εφ. Η Καθημερινή)* (24 Νοεμ. 1996), σ. 24-27.
4. Κανδηλώρος, Τάκης Χ. *Η Δημητσάνα*. Εν Αθήναις : τυπ. Αποστολόπουλου, 1897.
5. Κοκκίνης, Σπύρος. *Βιβλιοθήκες και αρχεία στην Ελλάδα*. Αθήνα: Πέτρος Τζουνάκος, 1970.
6. Κοκκίνης, Σπύρος. «Οι ελληνικές βιβλιοθήκες», *Ελλάδα: ιστορία και πολιτισμός*. Αθήνα: Παγκόσμια Σύγχρονη Παιδεία-Μαλλιάρης, 1983, τ. 10, σ. 206-213.
7. Κορομηλάς, Γ. Δ. «Δημητσάνα», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια [Δρανδάκη]*. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός «Ο Φοίνιξ», [195-?], τ. 9, σ. 131-133.
8. Ταχτικός, Τάκης [Γριτσόπουλος, Τάσος Αθ.]. *Η Βιβλιοθήκη Δημητσάνης*. Εν Τριπόλει: Εκδ. Εφημερίδος «Παναρκαδική Ηχώ», 1939.
9. Τσιριμώκος, Μάρκος. Ελληνικά βιβλιοθήκαι. *Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος (Δροσίνη)*, 1934, σ. 161-177.